

ZAMONAVIY SOTSIOLOGIYADA PRAGMATIZM

G'ulomnazirova Umida Shovkat qizi

O'zMU ijtimoiy fanlar fakulteti sotsiologiya yo'nalishi 1-kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15312751>

Annotatsiya. Sotsiologiya fani jamiyatda o'z-o'zini anglashda qudratli vositalari sirasiga kiruvchi fan sifatida qo'llaniladi. Qaysi jamiyatda sotsiologiya kuchliroq rivojlansa, ushbu jamiyat boshqa jamiyatlardan to'laroq o'zining mohiyatini anglalmoqdadir. Bunga sabab sotsiologiya faqatgina inson va uning hayotdagi mavjudligini tekshirmoqda emas. Har bir mavzuga shunga monan kiritmoqda. Shu jumlada ijtimoiy muhitni, ijtimoiy tarmoqni, turmush tarzini o'zining tadqiqotlari va nazariyalarining asoslarini ko'lamida o'rganishga kirilgani ko'rilgan holda, zamonaviy sotsiologiyaga jamlashimiz mumkin. Zamonaviy sotsiologiyada hozirgi sotsiologiyaning davrimzdagi roli, uning ijtimoiy jarayonlarini tahlil qilishdagi ahamiyati, pragmatizm, konflikt nazariya, struktural funksionalizm shu kabi zamonaviy yondashuvlarni o'z ichiga olgan. Maqolada zamonaviy jamiyatda yuz beradigan pragmatizmlarni anglash uchun yordam beradigan tushunchalar tag'ib qilinadi.

Kalit so'zlar: Globalizatsiya va o'zgarishlarga moslashish, Madaniy va gender masalalari, pragmatik yondashuv, zamonaviy sotsiologiya.

PRAGMATISM IN MODERN SOCIOLOGY

Abstract. The science of sociology is used as a powerful tool for self-understanding in society. In which society sociology is more developed, this society more fully understands its essence than other societies. This is because sociology does not only examine man and his existence in life. It includes this in each subject. In this sentence, we can summarize the social environment, social network, lifestyle in the scope of its research and the foundations of its theories, considering that it has entered into the study of the foundations of modern sociology. In modern sociology, the role of modern sociology in our time, its importance in analyzing social processes, pragmatism, conflict theory, structural functionalism, etc. include modern approaches. The article presents concepts that help to understand the pragmatisms occurring in modern society.

Keywords: Globalization and adaptation to change, Cultural and gender issues, pragmatic approach, modern sociology.

ПРАГМАТИЗМ В СОВРЕМЕННОЙ СОЦИОЛОГИИ

Аннотация. Социология используется как один из мощных инструментов самореализации в обществе. В обществе, где социология развивается сильнее, это общество осознает свою сущность больше, чем другие общества. Причина этого в том, что социология исследует не только человека и его присутствие в жизни. Он привносит

этот момент в каждый предмет. В этом предложении мы можем суммировать социальную среду, социальные сети и образ жизни в современной социологии, учитывая, что они включены в изучение основ ее исследований и теорий. Современная социология включает в себя такие современные подходы, как роль современной социологии в наше время, ее значение в анализе социальных процессов, прагматизм, теория конфликта, структурный функционализм. В статье выделены концепции, помогающие понять прагматизмы, возникающие в современном обществе.

Ключевые слова: Глобализация и адаптация к изменениям, культурные и гендерные проблемы, прагматический подход, современная социология.

Sotsiologiya - bu jamiyat, ijtimoiy institutlar, guruhlar, normalar, qadriyatlar va shaxslar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganuvchi fan. Zamonaviy sotsiologiya esa bugungi kunda kechayotgan o'zgarishlar, globallashuv, texnologik taraqqiyot, raqamli transformatsiya, ijtimoiy tengsizlik, madaniyatlararo munosabatlar kabi masalalarni ilmiy asosda tahlil qiladi. Zamonaviy sotsiologiya jamiyatimizning hozirgi kunga xos ijtimoiy jarayonlar, muammolar va o'zgarishlarni o'rganadigan ilmiy soha. U bugungi ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy hodisalarni tushunishga yordam beradi. Bu fan ijtimoiy strukturalar, kuchlar va ziddiyatlarni, shuningdek, o'zgarishlarni o'zining ichiga olgan.

Zamonaviy sotsiologiyaning asosiy xususiyatlar:

- Globalizatsiya va o'zgarishlarga moslashish.
- Texnologik o'zgarishlarning ta'siri.
- Ijtimoiy tengsizlik va adolat masalalari.
- Jamiyat va shaxs o'rtasidagi munosabatlar.
- Madaniy va gender masalalari.

Yuqoridagi barcha xususiyatlar jamiyatimizning qonun tizimlari va inson yashashi uchun xizmat qiladigan xususiyatlar hisoblanadi. Bularga asosiy ta'riflar berishimiz mumkin:

Globalizatsiya va o'zgarishlarga moslashish nimani o'rganadi?

“Zamonaviy sotsiologiya jamiyatlarning globalizatsiya jarayonlariga qanday ta'sir qilayotganini o'rganadi.” Ushbu jarayonlar iqtisodiyot, madaniyat, siyosat va texnologiyalarning o'zgarishiga olib keladi. O'zbekistonda globalizatsiyaning ta'sirida yoshlar orasida ingliz tiliga bo'lgan qiziqish tobora ortmoqda. Shuningdek, internet orqali dunyo bo'ylab tarqatilayotgan madaniyat va yangi tendensiyalar (masalan, TikTok, YouTube) O'zbekistondagi yoshlarning xulq-atvoriga sezilarli ta'sir ko'rsat kelmqda.

Texnologik o'zgarishlarning ta'siri nimani o'rganadi?

“Zamonaviy sotsiologiya texnologiyalarning jamiyatga ta’sirini o’rganadi.” Bu jarayon raqamli transformatsiya, internet va sun’iy intellektning rivojlanishiga bog’liq. O’zbekistonda internet va mobil texnologiyalarning keng tarqalishi yoshlarning bilim olish tarzini o’zgartirgan.

Endi ko’plab talabalar va yoshlar onlayn ta’lim, video darslar orqali o’qishmoqda. Bu esa jamiyatdagi ta’limning yangi usullariga olib kelmoqda va yangi ijtimoiy o’zgarishlarni yuzaga keltiradi.

Ijtimoiy tengsizlik va adolat masalalari nimani o’rganadi?

“Zamonaviy sotsiologiya ijtimoiy tengsizlikni va uning sabablarini o’rganadi.” Bu yerda iqtisodiy farqlar, siyosiy kuchlar, ijtimoiy va madaniy me’yorlar alohida tahlil qilinadi.

O’zbekistonda shahar va qishloq farqlari o’rtasidagi tengsizlik aniq ko’rinadi. Masalan, qishloq aholisi ta’lim olishda shahar aholisi bilan taqqoslaganda kamroq imkoniyatlarga ega. Shuningdek, iqtisodiy farqlar sababli, qishloq joylarida tibbiy yordam va boshqa xizmatlarga kirish imkoniyati cheklangan. Bu ijtimoiy tengsizlik masalasi bo’lib, sotsiologlar buni hal qilish uchun siyosiy va iqtisodiy islohotlarni o’rganadi.

Jamiyat va shaxs o’rtasidagi munosabatlar nimani o’rganadi?

“Zamonaviy sotsiologiya shaxs va jamiyat o’rtasidagi munosabatlarni o’rganadi.” Bu yerda shaxsning ijtimoiylashuvi, uning guruhlar va institutlar bilan o’zaro aloqalari tahlil qilinadi. O’zbekistonda yoshlar ijtimoiy tarmoqlarda faol bo’lishi, yangi do’stlar orttirishi va ma’lumot olishda internetni ishlatishi shaxs va jamiyat o’rtasidagi yangi munosabatlarni yaratadi. Boshqa tomondan, yoshlar o’rtasidagi bu o’zgarishlar, oila va jamiyatning an’anaviy qadriyatlariga ta’sir ko’rsatmoqda.

Madaniy va gender masalalari nimalarni o’rganadi?

“Zamonaviy sotsiologiya jamiyatdagi gender tengsizlik va madaniyatlararo ziddiyatlarni o’rganadi.” Bu jarayonlar ko’pincha ijtimoiy rol va kutishlar bilan bog’liq bo’ladi.

O’zbekistonda ayollar va erkaklar o’rtasidagi tengsizlik hali ham dolzarb masala. Ayollarni ishga joylashtirishda yoki siyosiy lavozimlarda erkaklarga nisbatan kamroq imkoniyatlar mavjud. Sotsiologlar bu masalalarni o’rganib, gender tengligini oshirish uchun ishlatilishi mumkin bo’lgan strategiyalarni taklif qiladi.

Zamonaviy sotsiologiyada pragmatizm muhim o’rin tutadi. U bu yerda ilmiy nazariyalarni hayotda qo’llash, ijtimoiy muammolarni amaliy yechimlar bilan hal qilish, jamiyatdagi o’zgarishlarga real javob berish bilan bog’liq. Zamonaviy sotsiologlar jamiyatdagi muammolarni faqat tushuntirish bilan cheklanmaydi — ular yechim taklif qiladi.¹ Bu esa pragmatik yondashuv.

¹ <https://namdu.uz.book>

Pragmatizm (yun. *pragmatos* — ish, harakat) — falsafiy ta'limot. 19-asrning 70-yillarida AQSH da shakllanib keng rivojlandi, bu mamlakat ma'naviy hayotiga katta ta'sir ko'rsatdi. O'tmish falsafasini hayotdan ajralib qolgan, mavhum, kuzatuvchan xarakterga ega deb bilgan. ²Pragmatizm vakillari "falsafani ta'mirlash" dasturini olg'a surdilar. Ular falsafa borliq va bilishning ilk asoslarini idrok etishdan iborat bo'lib qolmasligi kerak, balki kishilarning oldida ko'ndalang bo'lib turadigan, turli hayotiy vaziyat, faoliyat jarayonida ular duch keladigan muammolarni hal qilishi kerak deb hisoblaydilar. Pragmatizm amaliyotda insonga nima ko'proq foyda bersa, o'shanga ko'proq ahamiyat berish zarur degan g'oyani ilgari suradi.

Pragmatizmning asosiy g'oyalari Ch. Pirsnniki bo'lib, qoidalarini U. Jeyms, J. Dyui, F.K. S. Shiller, J.G.Mid ishlab chiqqanlar.

Zamonaviy sotsiologiya bugungi zamon talablari: texnologik taraqqiyot, migratsiya, ijtimoiy tarmoqlar, gender tengligi kabi masalalarga tezkor va foydali yondashuv taklif qiladi. Bunga misol jihatidan qaraladigan bo'lsak. Ijtimoiy tarmoqlarda yoshlar orasida xavfli "challenge"lar tarqalayotgan bo'lsa, sotsiologlar buni tahlil qilib, maktablar va ota-onalar uchun tushunarli va amaliy tavsiyalar beradi. Chunki bu zimma aynan sotsiologlarga ta'sir ko'rsatilishi "Sotsiologik maslahatlar siyosatga ta'sir ko'rsatadi"³. Davlat siyosati va qarorlari ko'pincha sotsiologik so'rovlarga tayanadi, bu esa pragmatizmning yaqqol namunasidir.

Xulosa: Zamonaviy sotsiologiyada pragmatizm tamoyili — bu sotsiologik bilim va nazariyalarni real hayotda qo'llash, ijtimoiy muammolarga foydali va amaliy yechim topishga intilishdir. Bu yondashuv sotsiologiyani hayotdan ajralgan nazariya emas, balki jamiyat rivojiga xizmat qiladigan kuchli vosita sifatida namoyon qiladi.

Masalan, O'zbekistonda yoshlar bandligi bilan bog'liq muammolar sotsiologik tadqiqotlar asosida aniqlanib, "Yoshlar daftari", "Kasb-hunar markazlari" va "Yoshlar sanoat zonalari" kabi dasturlar joriy qilinmoqda. Bu pragmatik yondashuv natijasidir — muammo aniqlanadi, tahlil qilinadi va real yechimlar qo'llaniladi.

Shuningdek, ayollar faolligini oshirish, ularni biznes va siyosiy jarayonlarga keng jalb qilish bo'yicha ham sotsiologik so'rovlar asosida amaliy choralar ko'rilmoqda. Masalan, "Ayollar daftari" tizimi orqali ularning ehtiyojlari o'rganilib, ularga kredit, ish o'rinlari va ijtimoiy yordam berilmoqda.

Pragmatizm zamonaviy sotsiologiyaga zamon bilan hamnafas bo'lish, global muammolarga lokal yondashuvlar topish va ijtimoiy islohotlarni ilmiy asoslash imkonini bermoqda. Shunday ekan, sotsiologiyaning pragmatik yondashuvi hozirgi jamiyatda ayniqsa dolzarb va zarur hisoblanadi.

² https://uz.wikipedia.org/wiki/Pragmatizm#cite_note-1

³ <https://kutubxona.samduuf.uz/download/469>

REFERENCES

1. <https://namdu.uz/media/Books/pdf/2025/02/04/NamDU-ARM-15478-Sotsiologiya.pdf>
2. https://foundation.wikimedia.org/wiki/Policy:Terms_of_Use
3. https://www.google.com/search?q=Pragmatizm+nima&oq=pragmatizm&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqDggAEEUYJxg7GIAEGIoFMg4IABBFGCcYOxiABBiKBTIICAQRRgnGDsyCQgCEEUYORiABDIHCAMQABiABDIHCAQQABiABDIHCAUQABiABDIHCAAYQABiABDIHCACQABiABDIHCAGQABiABDIHCAkQABiABNIBCTc2OTFqMGoxNagCCLACAFefEMYVaBTk06zxBXjGFWgU5NOs&sourceid=chrome&ie=UTF-8
4. <https://www.undp.org/uzbekistan>
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsial-hayot-ijtimoiy-munosabatlar-va-sotsiologiya>.
6. [Sotsiologiya tarixi.–T.: Innovatsiya-Ziyo, 2020.–466 b](#)
7. Gulnoz J. Sotsiologiya tarixi.–T.: Innovatsiya-Ziyo, 2020.–466 b.